

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

Թ. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 22 .

1851

ՆՈՅՆԲԱՆԻ 15 .

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Բ .

Պատժարակութիւնը գործ է զարգացման և յաստիարակութեան :

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ռւբեմն իւրօք գործունեայ է . բայց իր գործէն ալ, գործէլ տալն ալ, հրահանգէն ալ, մշակէն ալ, բոլոր ԶԱՐԳԱՅՐՆԵԼՈՒ համար է :

Եւս նիւթիս վրայ լաւ մը խօսինք . իրաւ որ այս բանս մարդ չէ եղած որ սկզբամբ ուրանայ, բայց գործադրութեան մէջ այս բանս լաւ չէ հասկըցուած միշտ :

Պատժարակութիւնն է իրապէս չարժացումն մարդկային կարողութեանց :

Թէ որ վարպետը իր հոգը և աշկերտը իր ջանքը չթափէ կարողութիւնները չարժացնելու, ընդարձակելու, ազնուա-

1 Տես երես 189 :

ցնելու, հաստատելու . թէ որ միայն այն նային, օրինակի համար, որ լսկքանի մը ծանօթութեամբ միտքը լեցունեն, և թէ որ համարձակելի է ըսել, մտքին մէջ քանի մը ծանօթութիւն շտեմարանէն՝ առանց նայելու որ միտքը ընդարձակի, զօրանայ, և բնական գործունէութիւնը աւելնայ, դատարակութիւն չըլլար . ատիկայ պարզ փոքիւնքի մը կ'ըլլայ : Եւս բանին վրայ չերեւար ինձի այն մեծ և գեղեցիկ ստեղծագործող ոյժը, որ դատարակութիւն կ'անուանի : Տղան իրաւ փոքիւնքի կրնայ ըլլալ, այլ ոչ երբեք դատարակութիւն : Արով և բուն մտքին դատարակութիւնը անկատար կը մնայ :

Ինով շատ շատ ռամկական և կերպով մը կրաւորական տեղեկութիւն մը կ'ըլլայ սորվողը իր կողմանէ բան մը չընելով, ինչպէս որ տկար և անկատար արարած մըն ալ այնպիսի վարժութիւն կրնայ առնուլ :

Չխաբուինք . անհրաժեշտ հարկ է որ դաստիարակութեան հզօր և սքանչելի ազդեցութեամբը տղուն բոլոր կարողութիւնները բացուին զարգանան , միանգամայն թռիչ , գործունէութիւն , ընդարձակութիւն առնուն . միով բանիւ , այնպիսի կենդանութիւն ստանան որ այն կարողութեանցը յատուկ է : Իստով միայն կը յուսացուի որ այս մատաղ արարածը ըստ ժամանակին հասունանայ , և գուցէ օր մը փառաւոր զարգացման պտուղներու ակնկալութիւն ըլլայ :

Հոս ալ դարձեալ լեզուն և իրաց բնութիւնը միաբան են . նոյնանշան բացատրութիւն է ըսելը տղու մը համար թէ լաւ դաստիարակութիւն առած է և թէ լաւ պարգեցած է . այնչափ ահա ստոյգ է որ դաստիարակութիւնը բուն կարողութիւնները զարգացընել է . այնչափ ահա ստոյգ է որ դաստիարակութեան մէջ ամենայն բան պէտք է աս վախճանը ունենայ որ զարգացընէ . տըղուն բնական , մտաւոր , բարոյական և կրօնական յառաջադիմութիւն տայ . ապա թէ ոչ , դաստիարակութիւն չըլլար :

Եւ որովհետեւ դաստիարակութիւնը պարգեցողն է ըսինք , ուրեմն իրապէս յառաջադիմական է . բայց իր ընթացքն , իր յառաջադիմութիւնը իսկեքով պէտք է ըմբռնել և խոհեմութեամբ կարգաւորել :

Ինչելի լաւ ըսեմ , դաստիարակութիւնը նոյն իսկ բնութեան զարգացումն է ունեցած . աղէկութեանցը կողմանէ . և Ֆենելոնի պարզ և միանգամայն խորունկ խօսքին համեմատ Պէթք է որ դաստիարակութիւնը բնական կէտի և բնական օգնէ . իր ընթացքը պէտք չէ ամենեւին բռնի ըլլայ , և ոչ յառաջադիմութիւնը գահավէժ :

Իհա ասոր համար դաստիարակու-

թիւնը , ինչպէս որ ազգաց իմաստութիւնը և դարուց փորձը մտածած և սորվեցուցած է , մարդուս վրայ կը հսկէ , և շարունակ կը ջանայ զինքը կազմելու , զարգացընելու , ազնուացընելու կենաց գրեթէ առաջին քսան տարւոյն ժամանակը . ինչպէս բնութիւնն ալ լուեկեայն մարդուս վրան կ'աշխատի մօտ նոյնչափ ատեն :

Իայց ասով ըսել չէ թէ դաստիարակութիւնը ինչպէս բնութիւնն ալ այդ քսան տարուան մէջ իրենց գործքը բոլորովին կը լմնցընեն . չէ ամենեւին : Ետաւոր և բարոյական մարդը իր բոլոր կենաց ընթացքին մէջ կը շահի , զինքը կը կազմէ և իւրաքանչեւ միշտ ինչուան այն տարիքը , նաեւ առաջ ալ երթայ , ուսկից ետքն որ ամէն փոփոխութիւն ալ յառաջադիմութիւն չերեար իրեն , հապա վար իջնալ :

Ուրեմն պէտք չէ ամենեւին դաստիարակութեան սահման և եզր դնել . բոլոր մարդը յինքեան կը բովանդակէ , և ինչուան անոր կենացը ընթացից ծայրը ետեւէն կ'երթայ : Ետաւորութիւն , ահա իրեն դիտեալ ճշմարիտ նպատակը . և ամենեւին պէտք չէ որ միտքը դնէ թէ այդ նպատակին հասած է : Ետաւորակութիւնը կը ջանայ որ մարդկային կարողութեանց ամենայն մշակութիւնը , ամենայն զարգացումը տայ , որչափ որ կրնան ընդունիլ . ամենայն ջանք ի գործ կը դնէ որ որչափ կարելի է զմարդ կատարեալ ընէ թէ ներկայ և թէ ապագայ կենաց համար . և աս բանիս համար անխոնջ ինչուան վերջը կ'աշխատի :

Սակայն պէտք է նորէն կրկնել թէ ինչ որ ընդհանրապէս դաստիարակութիւն ըսելով կ'իմանանք՝ սովորաբար քսան տարուան կը լմննայ . այն հասակին բնական մարդը բոլոր իր աճումը առած կ'ըլլայ : Եւ եւ կրնայ զօրութեան առնուլ . ալ պարգանալ , մեծնալ չունի . իսկ մտաւոր ու բարոյական մարդը որուն զարգանալը այնպէս շուտով չդադրիր , այն ատենը կը սկսի իր կարողութիւնները վայելել . ուրոնց որ գործունէութեանը ուժին , և

բնական ամբողջութեանը զօրութեանը ատենն է . և կրնայ ամէն բանի զանոնք բանեցընել : Իայց զմարդ մինչև հոն հասցընելու համար դաստիարակութիւնը ետեւէն կ'երթայ . և պարտական է ինչպէս որ ըսինք , բնութեան ընթացքին ետեւէն երթալ , և ոչ թէ անկէց առաջ անցնիլ : Ինութիւնը զտղան առջևնիս կը բերէ տկար , անզօր , զուրկ խօսքէ , զուրկ ձայնէ : Եւ Գեւորագոյն էակ , թէպէտ և մեծամեծ բաներու սահմանեալ , բայց քան զգեռածին տղան ինչ աւելի խեղճ բան կրնայ ըլլալ : Իայց բնութիւնը երկայնամիտ է , հետզհետէ հասակին իւրաքանչիւր աստիճանէն կ'անցընէ քիչ քիչ իրեն ամենայն տկարութիւնները կը զօրացընէ , և ժամանակաւ կը հասցընէ իր կատարեալ աճանը , կատարեալ պարգայանք և վերջապէս իր կատարեալ զօրութեանը :

Եւ յայտ է պէտք է ըլլայ մարդուն մտաւոր և բարոյական դաստիարակութիւնն ալ , նոյն յարատեւութեամբ և նոյն մեղմութեամբ . ոտք ոտք բնութեան ետեւէն պէտք է երթայ , և անոր պէս զմարդ այլ և այլ աստիճաններէ անցընէ , և իւրաքանչիւրին մէջ իր ուսմունքները , իր դասերը , իր մշակութիւնը և իր կրթութիւնները յարմարցընէ նայելով հասակին յառաջագիմութեանը , տղուն զօրութեանը և անոր բնական զարգացմանը :

Վաստիարակութիւնը իր առաջին քայլափոխը տղուն ծննդենէն կը սկսի ընել : Տղուն առաջին կանչուրուտենէրը հանդարտեցընելը , իր առաջին կամակոր յօժարութեանցը համբերութիւնը , իր դաստիարակութեան սկիզբը կ'ըլլայ : Եւ առաջին գգուանքէն սկսած , որ մայրը տղուն կու տայ , առաջին խօսքէն որ համբուրով մը շրթանցը վրայ կը դնէ , և առաջին մտածութեանէն զորն որ մօրը ձայնը , մօրը գութը ու հայեցուածքին փայլմունքը , մօրը հոգւոյն ազդեցութիւնը և շունչը այն թարմ մտքին մէջ կ'արթնցընեն , ինչուան վերջին դասն որ նոյն պատա-

նւոյն կու տայ հայր մը կամ կրթիչ մը՝ արժանաւոր սոյն անուան երբ աշխարհքիս մէջ պիտի մտնէ , ինչ որ ըսուի , ինչ որ ըլլուի , ինչ որ հրամայուի , ինչ որ արգելուի , թէ հայրենի տան մէջ և թէ դպրոցի մէջ , պէտք է ըսել , ընել , հրամայել , արգելուլ այս վախճանաւ որ ճշմարիտ , հրահանգութիւն , պարգայանք անոր բնութենէ առած ձիրքերը . և այն յուսով՝ որ անոր կարողութիւնները իրենց բնական աճողութեան զօրութեանը հասնին , և հաստատուն իրենց ուժին և գործունէութեանը լրութեանը մէջ :

Իայց այն ամենայն բազմութիւ և զանազան ուսմունքները , այն ամենայն հարկաւոր դասերը պէտք է ճարտարութեամբ մը յարմարցընել տղուն վիճակին , զօրութեանցը , մտաւորութեանը նաև սրտին :

Եւ որ համար դաստիարակութիւնը , որուն ընթացքը պէտք է որ աստիճանաբար և յաջորդաբար ըլլայ , երեք միջոց կը բաժնուի , որ այլ և այլ են ըստ հասակին յառաջագիմութեանը և մարդկային կարողութեանցը բնական զարգացմանը համեմատ : Եւ են

Ա . Վաստիարակութեան մայրական , որ մարդուն վրայ մասնաւորաբար խնամք կը տանի ծննդենէն սկսեալ ինչուան եօթներորդ կամ ութերորդ տարին :

Բ . Վաստիարակութեան նախնական , որ եօթը ութ տարիէն ինչուան տասը տասուերկու տարին կ'երթայ :

Գ . Վաստիարակութեան երկրորդական , որ տասը տասուերկու տարուէն սկսեալ մինչև տասներութը քսան կը տեւէ :

Իայց հոս երկու ամենահարկաւոր դիտողութիւններ կան ընելու :

Վաստիարակութեան գործքը այնպէս կանոնաւորեալ կերպով միշտ առաջ չեթար ինչպէս բնութեանը . թըշուառաբար շատ դժար է որ հոգին միշտ մարմնոյն պէս աճի և զարգանայ . տղան իր կողմանէ ամենեւին վայրկեան մ'ալ չգաղթի իր աճելէն , մինչև որ կատարեալ մարդու հասակն ու մեծութիւնն առնու . բայց սրճափ ցաւալի

սլատճառներ խիստ շատ անգամ խափա-
ներ են և խռովեր են մոռաւոր և բա-
րոյական դաստիարակութեան յառաջա-
դիմութիւնը . քանիներ ծուռ կամ զեղծ
դաստիարակութեամբ մը երկար և տը-
խուր տղայութեան մէջ ծերացեր են :

Բայց սակայն մէկալ կողմանէ ալ
ճշմարիտ է ըսելը որ եթէ տղան առանց
ընդհատելու մինչև իր քսաներորդ տա-
րին կ'աճի և կը մեծնայ , հոն բնական
զարգացումը իր վերջը կը հասնի և կը
դադրի . իսկ մոռաւոր և բարոյական
մարդը , որ երբեմն աւելի անկանոն կեր-
պով և դանդաղութեամբ կը կաղմուի ,
դեռ կ'աճի ու կը կատարելագործի միշտ
ինչուան կենաց վերջին սահմանը . բա-
ւական է որ կամքը զօրաւոր ըլլայ և
անվեհեր :

Երկրորդական դաստիարակութիւ-
նը գէշ լաւ լըմնցընելէն ետքը կու գայ
դաստիարակութեան վերջին և անսահման ,
ան ատենը մեծ բարեբախտութեամբ
կրնայ մարդ , թէպէտ և մեծ ջանքով ,
իր առաջին շփոթ և խափանած դաս-
տիարակութեան պակասութեանց և
վրիպանաց տեղը լեցընել :

Արժողական դպրոցներէն վերջը ,
դեռ կենաց մեծ դպրոցը կայ , ուր որ
մարդիկ , ժամանակը , և իրք , կիրք ,
շահեկանութիւններ և գործառնու-
թիւններ և բոլոր բնութեան փորձերը ,
իրենց իրարու հակառակ ընթացից մէջ
շատ ուսմունքներ ունին և դաստիարա-
կութիւն մը , որ իրաւ ուշ է , բայց ա-
մենայն կերպով օգտակար է :

Այս դաստիարակութիւնը ես կը
փափաքեմ անուանել մեծ և յետին դաստիարակ-
ութեան . վասն զի այս դաստիարա-
կութիւնը ընկերութեան մէջ և ընկե-
րութեան ձեռքով կ'ըլլայ :

Սոսկայ կը սկսի երբոր պատանին
աշխարհքիս մէջ մտնէ , և բարեբախ-
տութեամբ յառաջագիմութիւնը ամե-
նեւին վախճան չունի :

Օսոկայ ամենուն համար հարկա-
ւոր կը սեպեմ ես . առանց այս վերջին
և զօրաւոր դաստիարակութեան , բոլոր

մէկալ առաջնները փորձի մէջ մտած
չեն ըլլար . ասիկայ միմակ է որ բնա-
ւորութեան , մտքին , բոլոր հոգւոյն
անփոփոխելի հաստատութիւն մը կու
տայ . ասիկայ միմակ է որ կ'որոշէ թէ
բնութիւն մը իրօք որչափ զօրութիւն
ունի դէմ դնելու կամ շահելու . ինչպէս
որ սուրբ գիրքը նոյն բանը կ'ըսէ պարզ
և զարմանալի կերպով մը . Այն որ քի-
չած չէ ինչ գիտէ . և ինչ կը յուսա-
ցուի անկէ : Ար մարդը նաւուն էն մեծ
կայմը կ'ընէ այն ծառը , որ քամիներու
հետ դեռ չէ կուռլաւած , և բունը մըրը
կաց մէջ չէ պնդացած :

Բայց այս ալ պէտք է լաւ գիտնալ որ
այս դաստիարակութիւնը միայն անոնց
շահաւոր կ'ըլլայ , որոնք որ անոր լա-
մը պատրաստուած են նախընթաց դաս-
տիարակութիւններով . ասիկայ կ'են-
թաղէ որ առաջունէ կարողութիւն-
ները կազմուած են , ընտրութիւնը
կիրթ , սիրտը հաստատուն , խղճմտան-
քը բարեկարգ , և միտքը և բնաւորու-
թիւնը պատերազմելու կարող :

Այն ատենը նոյն ինքն մարդկութե-
նէ տրուած այս մեծ դաստիարակու-
թեան ուրիշ բան չմնար ընելու , բայց
եթէ միտքը պսակել բարձրագոյն իմաս-
տութեամբ , բնաւորութիւնը ազդողա-
գոյն զօրութեամբ , և խղճմտանքը ա-
ւելի անխաբելի լուսով :

Այն ատենը անմեղութիւնը դեռ
աւելի բարձրութեան կ'ելլէ առանց իր
անարատութեանը բիծ մը բերելու , և
ազնուականութիւն կ'առնու առաքի-
նութիւն դառնալով : Աւաքինութիւն .
որ է ըսել , պատերազմ , փառաւոր դի-
մադրութիւն , յաղթութիւն 'ի վերայ
անձին և 'ի վերայ այլոց , յաղթանակ
նկուն եղած կրից վրայ :

Այս մեծ կուռոյն մէջ աւելի տկար-
ներն ալ , եթէ հաստատուն դաստիա-
րակութիւնը զիրենք լաւ արմատացու-
ցած է , պինդ կը կենան , կամ գոնեայ
այն եղեգին պէս որ կ'աճի և սնունդ
կ'առնէ այն հեղեղատէն , որ զինքը կը
շարժէ : Իսկ ուժովները , մէյմէկ դիւ-
ցազունք կը դառնան : Ամ գիտեր ինչ

մեծութիւն մը, ինչ ազնուականութիւն մը, ինչ արիութիւն մը, ինչ զօրութիւն մը կայ որ մըրկին մէջ չերևայ. կաղնին լեռներուն գագաթանց վրայ և հակառակաշունչ հովերուն յարձակմանց մէջ միշտ աւելի կ'ուժոյնայ:

Մշակասիկ մտաւոր և բարոյական մարդուն ճշմարիտ յառաջագիմութիւնը, և մարդկութեան կատարեալ ըլլալու ճշմարիտ անսահման յարմարութիւնը, որ կրօնքը ամենուն կը յայտնէ:

Իսկ ուրիշ մտածութիւնները, բոլոր ուրիշ լեզուները խաբէութիւնն է:

Արօնքը ամենուն է յայտնէ ըսի. և յի.

բաւի, քրիստոնէութեան մէջ, թէ աղքատ թէ հարուստ, թագաւոր ըլլայ թէ գեղացի, ամէնքն ալ կրնան, ամենուն ալ պէտք է իւրաքանչիւր ըստ իւրում չափու առտուածային շնորհաց և ըստ զօրութեան իր բնական կարողութեանց որ դիմէ ու համար իմաստութեան, առաքինութեան և նոյն իսկ սրբութեան որ անոնց պսակն է: Իսկ կայ է ամենայն Մէտաբանի աշակերտներուն գեղեցիկ կոչումը. ինչ վիճակէ որ ըլլան և ինչ խեղճ բաղդէ, կրնան և պարտական են մինչև հոն Բարձրանալ:

Ի ԱՆ ԱՍԻՐ ԱՎԱՆ ՏԵՂԵԿ ՈՒԹԻՒՆ

ՔՆԱՐ ՀԱՅԱՎԱՎԱՆ

ԺԱ.

Տաղ Երեմիայի Կարգերն:

Ի յանապատէ լերանց ձայն աւետաւոր հընչեաց.
 Կուսածին որդւոյն քարոզ կարապետ բանին յայտնեալ.
 Եւ ձայն բարբառոյ ասէ անուն անեղին եղեալ.
 Եւ մարդարէից ըզձումն, սա առաքելոց պարծանք.
 Եւ 'ի փորձութեանց հովմոց տունկ մի յանտառից շարժեալ.
 Եւ ետ զաւետիս առ հարսն զնոյն դարձեալ և մեզ յայտնեաց.
 Եւ մեծ 'ի կանանց ծնունդս, երկրորդ Հեղիաս գողով.
 Եւ 'ի Հերովդէէ խռովեալ եղեալ 'ի պահեստ բանտին.
 Եւ Հերովդիս խռովէր ընդ յանդիմանիչ բանին.
 Եւ 'ի լիցի օրէնս ասէ, անօրէն խաբող պատրող,
 Կողածին եղբայրն քո հողանիւթ՝ զուգեալ ընդ քեզ.
 Իսկ աս առ խումբ հրաւեր տրեալ բազմութեան զօրաց իւրոց.
 Գունդ առ գունդ ժողովեցան այգուն միաբան 'ի ճաշն.
 Գուստր Հերովդիայ եկեալ դէմն առեալ մոլէր աղջիկն.
 Ի խրնձոյս իջեալ աղջիկն առաջի թագաւորին.
 Հերբըն ծալ 'ի ծալ առեալ նրմանեալ արքայօձին.
 Եւ օքըն ծաւալ ծրփէր ծիրանի ծովու նրման.
 Բլուենքն 'ի վերայ լանջացն նրմանեալ լերանց ծաղկանց.
 Եւ վարդ վառելով այտիցն, նրմանեալ խայծեալ նրուանց.
 Բոնաձայն թընդիւն տաղիցն նոյն և 'ի շարժիլ մատանցն.
 Եւ դարձիզարձեալ մոլէր առաջի թագաւորին.
 Դէմն առեալ ճեպեալ ճեմէր, վաղըս կաքաւիւք վաղէր.
 Ինդ այն Հերովդէս մոլեալ ընդ անձն ապաստան լինէր.
 Եւ ասն էր կատաղիս մոլիս դուստրը Հերովդիայայ: